

«Тасдиқ менамоям»

Ректори ДДХБСТ

д.и.и., профессор Шарифзода М.М.

« 23 » 05 соли 2023

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Исомадинова Фарзонахон Махмудҷоновна дар мавзуи «Таъсири технологияҳои иттилоотӣ ба арзишҳои ахлоқӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 - Фалсафаи иҷтимоӣ

1. Мубрамии мавзӯи таҳқиқот

Пешрафтҳои замони муосир, бахусус дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ, ба инсоният имкониятҳо ва дастовардҳои нави илмӣ фароҳам овардааст, ки воридшавии онҳо ба соҳаҳои нави илмӣ ва технологӣ ҳамеша мушкилоти ахлоқӣ ва маҳдудиятҳоро эҷод менамояд. Он яке аз мавзӯҳои ҷолиб ва нав дар соҳаи илми технологияҳои иттилоотӣ, ахлоқи иттилоотӣ-компютерӣ мебошад.

Таҳқиқоти ахлоқи иттилоотӣ ва компютерӣ дар тӯли камтар аз як аср нишон додааст, ки инсоният аз таъсири табиат ба ҳокими табиат табдил ёфт, ки воситаҳо ва абзорҳои технологиро барои тарҳрезӣ ва идоракунии воқеиятҳои тамоман нав ва мутобиқ кардани онҳо ба манфиати худаш ба кор мебарад. Нерӯҳо ва қобилиятҳои аслии инсон - ақли назарӣ ва амалӣ ба ӯ имкон медиҳад, ки монеаҳои байни падидаҳои табиӣ ва сунъиро бартараф намояд. Бори аввал дар таърих инсоният акнун метавонад ҳамаи ҷанбаҳои муҳити берунашро назорат кунад.

Аз нуқтаи назари ахлоқи иттилоотӣ, олами маҷозии маълумот, иттилоот, дониш ва иртибот, ки тавассути ТИИ имконпазир шудааст, ҷанбаи экологии онро ҳамчун муҳити нав, инфосфера ба вучуд орад. Инфосфера фазои ҷуғрофӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ё забонӣ набуда, балки фазои семантикии таълим, илм, фарҳанг ва муошират ва муҳити глобалиест, ки аз ҷиҳати моҳияташ ғайримоддӣ аст. Дар байни мушкилоти ахлоқӣ, ки инфосфера ба

миён меорад нигоҳдорӣ, паҳнкунӣ, назорати сифат ва паҳнкунии озодонаи иттилоот, ахлоқи ТИИ (масалан, эҳтиром ба махфият ва моликият), густариши дастрасии умумӣ; дастгирии техникӣ барои таъсиси фазои нави рақамӣ, мубодилаи иттилоот, баланд бардоштани маърифати ҷомеа; эҳтиром ба гуногунрангӣ ва гуногунандешӣ, барҳам додани нобаробарӣ дар дастрасӣ ба иттилооти рақамӣ мавқеи хоса доранд.

Бояд қайд намуд, ки рушди технологияи иттилоотӣ дар Тоҷикистон дар марҳилае қарор дорад, ки намудҳои гуногуни василаҳои технологӣ ва дастгоҳҳои компютерӣ ба аксари ҷанбаҳои ҳаёти шахсӣ ва иҷтимоӣ ворид мешаванд. Аммо таъсир ва оқибатҳои ахлоқӣ ва иҷтимоии истифода аз ин технологияҳо ҳанӯз ба таври ҷаъул ва амиқ мавриди омӯзиш қарор нагирифтааст. Мутаасифона, то имрӯз муҳаққиқони соҳаи илмҳои гуманитарӣ-иҷтимоӣ, хусусан файласуфон дар таҳқиқи масъалаи ахлоқи иттилотӣ-компютерӣ тавачҷуҳи махсус ва корҳои мушаххасро ба анҷом нарасонидаанд.

2. Дарачаи асоснок ва саҳеҳ будани натиҷаҳои илмӣ, ҳулоса ва тавсияҳои, ки дар диссертатсия оварда шудаанд

Таърихи омӯзиши ахлоқи иттилоотӣ-компютерӣ ба нимаи дууми асри ХХ рост меояд. Дар соли 1948 математики амрикоӣ Н.Винер таҳқиқоташро таҳти унвони "Кибернетика ё идоракунии ва иртибот бо ҳайвонот ва мошин" навишт, ки дар он як соҳаи нави илми амалиро шарҳ дода, баъзе оқибатҳои иҷтимоӣ ва ахлоқии истифодаи мошинҳои ҳисоббарории электрониро муайян намуд.

Муаллифи рисола дарачаи тадқиқоти мавзӯро баррасӣ намуда, онро ба панҷ ғурӯҳ тақсим менамояд: **Ғуруҳи якумро** таҳқиқот дар соҳаи фалсафаи технология ва иттилоот ташкил медиҳад. (О.Шпенглер, М.Ҳайдеггер, К.Ясперс, И.Хейзинга, Ф.Фукуяма, Э.Тоффлер, П.Козловский ва ғайра). **Ғуруҳи дуюмро** таҳқиқоте, ки бевосита ба ҷомеаи иттилоотӣ дар шароити тамаддуни баъдииндустриалии инсоният дахл доранд ва асарҳои классикии ин равия (М.Кастеллс, Ф.Уэбстер, П.Дракер, Д.Белл, И.Масуда, У.Эшби,

Т.Стоуньер, Т.П.Воронина, Р.Ф.Абдеев ва дигарон). **Гуруҳи сеюми** таҳқиқоти бевосита ба масъалаи ахлоқи иттилоотӣ-компютерӣ бахшида шуда, омӯзиш ва дарки ҷанбаҳои гуногуни ҷомеаи муосирро аз нигоҳи дурнамои ахлоқи иттилоотӣ мавриди таҳлил қарор додааст. Дар байни муҳимтарин асарҳои таҳқиқотии ҳам хусусияти ахлоқӣ ва ҳам умумифалсафӣ дошта қорҳои Л.Флориди, Дж.Эрикссон, А.Д.Иоселиани, А.О. Поляков, Г.Г. Почепцов, А.И. Ракитов, В.З.Коган, Л.А.Шелепин ва дигаронро номбар кардан мумкин аст. **Гуруҳи чаҳорумро** қорҳои илмию таҳқиқотии олимони ватанӣ ташкил медиҳанд. Ба қатори онҳо таҳқиқоти З.Ш. Саидзода ва Н. Каршибоев, К.И. Сафиев, Ф.Ф. Шарипов, Н.Д.Маҳмадизода, Р.Ш. Нуриддинов ва П.Р. Нуриддинов, П.А. Маҳмадов, Д.С.Таваров ва дигарон дохил мешаванд. **Гуруҳи панҷумро** таҳқиқотҳои диссертатсионие ташкил медиҳанд, ки тӯли 10-15 соли охир бо назардошти рушди технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ва дар шароити тағйирпазирии ҷомеаи муосир анҷом дода шудаанд. Аз нигоҳи фалсафӣ бошад, то ба ҳол се рисолаи номзадии муаллифон Р.Л.Давлатов, С.Р.Ишонава ва Ш.Т. Беҳбудов дифоъ шудаанд.

Объекти таҳқиқот: тамоюлот ва қонуниятҳои инкишофи ахлоқи иттилоотӣ ва арзишҳои ахлоқии ҷомеаи иттилоотӣ ба ҳисоб меравад.

Асоси методологии таҳқиқотро усулҳои низомнокӣ, диалектикӣ тавсифӣ, иҷтимоӣ-фалсафӣ, муқоисавӣ ва ахлоқӣ ташкил медиҳанд. Усули диалектикӣ барои муайян кардани номутобиқатии дилеммаҳои ахлоқӣ, таҳлили шаклҳои танзими ахлоқ дар шароити технологияи иттилоотӣ, усули низомнокӣ дар таҳлили ахлоқи иттилоотӣ дар ҷомеаи иттилоотӣ, усули муқоисавӣ ҳангоми таҳлили арзишҳои ахлоқии ҷомеаи Тоҷикистон бо арзишҳои ахлоқии умумибашарӣ истифода шудаанд. Усули муқоисавӣ ҳамчунин барои муайян намудани заминаҳо ва нақши аксиологии ҷомеаи иттилоотӣ дар таносуб бо ахлоқи иҷтимоӣ ба қор меравад.

Муқаррароти асосии диссертатсия аз тарафи муаллиф дар конференсияҳои илмию амалии сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ва маҷаллаҳои тақризшаванда дарҷ гардидаанд.

3. Тавсифи умумии кори диссертатсионӣ

Диссертатсияи Исомадинова Фарзонахон Маҳмудҷонова аз рӯйи сохтори худ мантиқан дуруст ба расмият дароварда шудааст. Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳои амалӣ, рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Адабиёти истифодашуда дар рафти таҳияи рисолаи илмӣ бо иқтибос инъикос карда шудаанд.

Дар муқаддима мубрами мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ асоснок гардида, дараҷаи коркарди илмии муаммо тавсиф ёфтааст, объект ва предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ ва методологии он муайян шуданд; ҳадаф, вазифаҳои таҳқиқот ифода ёфта, наовариҳои илмии натиҷаҳои таҳқиқот инъикос гардиданд; аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот нишон дода шуданд; дараҷаи эътимоднокӣ, тавсиб ва амалисозии натиҷаҳо, интишорот ва сохтори диссертатсия қайд гардидааст.

Боби якуми диссертатсия **“Заминаҳои методологӣ- назариявии таҳқиқи арзишҳои ахлоқии ҷомеаи иттилоотӣ”**- номгузори шуда, аз 3 зербоб иборат буда, дар заминаи омӯзиши таҳқиқот ва таҳлили таҷрибаи кор муаллифи диссертатсия таъкид менамояд, ки дар кишварҳои аз нигоҳи индустриалӣ тараққикардаи ҷаҳон, “инқилоби иттилоотӣ” аллакай ҷабҳаҳои зиёди ҳаётро дар соҳаҳои фаъолиятҳои бонкӣ, тичорат, тандурустӣ, муҳофизати миллӣ, нақлиёт, фароғат ва ғайра ба таври назаррас тағйир додааст. Қайд карда мешавад, ки технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ ба тамоми ҷанбаҳои фаъолияти инсон ворид шуда, дар муқобили арзишҳои иҷтимоӣ, ки устувор ва тағйирнаёбанда ба назар мерасанд, ҷолиши бузург эҷод мекунанд. Дуруст аст, ки технологияи компютерӣ, Интернет ва шабакаи ҷаҳонии иртиботӣ имкониятҳои глобалиеро фароҳам овардаанд, ки қаблан барои ашхос ва созмонҳои алоҳида дастрас набуданд. Инчунин таъкид шудааст, ки амнияти иттилоотӣ ва ахлоқ яке аз муҳимтарин ҷанбаҳои баррасӣ

мешаванд, ки нигарони ва таваччуи мухаққикон ва олимони ин соҳаро ҷалб намудааст.

Дар боби дуюми диссертатсия **“Инсон дар муҳити иттилоотӣ ва таҳаввули арзишҳои ахлоқӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон”** - бевосита ба баррасии масъалаи пайдоиш ва ташаккули ҷомеаи иттилоотӣ ба рушд ва инкишофи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, ки аз арзишҳои ҷомеаи техногенӣ нимаи дуюми қарни ХХ маҳсуб ёфта, дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ворид гаштааст, рабт дорад. Ишора карда мешавад, ки дар ҳаёти инсоният рушди ҷомеаи иттилоотӣ дар заминаи пешрафти воситаҳои технологӣ, инкишофи технологияҳои иттилоотӣю коммуникатсионӣ ва ташаккулёбии низоми иттилоотӣ таҳаввулоти ҷиддиеро ба вуҷуд оварда, дар натиҷа ба инқилоби бузург табдил ёфт. Инчунин, муаллифи рисола таъкид менамояд, ки таҳаввулоти инсон дар ҷомеа нисбат ба эволютсияи ӯ дар табиат хеле босуръаттар сурат мегирад. Ба он хотир, ки дар таҳаввулоти иҷтимоии худ инсон на танҳо ба узвҳои бадани органикиаш таъҷиб мекунад, балки аз қулли олоту воситаҳои ба таври сунӣ сохтаи худ, аз воситаҳои техникӣю технологияҳои гуногун истифода мебарад.

Дар хулоса натиҷаҳои илмӣ бадастомада ва пешниҳодҳои мушаххаси муаллиф нишон дода шудаанд.

4. Навгониҳои илмӣ диссертатсия

Навгониҳои диссертатсия ба таври мушаххас дар ҷунин натиҷаҳои инъикос ёфтааст:

- дар доираи фазои илмӣ-таҳқиқотӣ Тоҷикистон фалсафаи ахлоқи иттилоотӣ-компютерӣ ба таври муназзам ва мушаххас бори нахуст мавриди таҳлил қарор мегирад, ки дар раванди он заминаҳои назариявӣ, сиёсӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии ахлоқи иттилоотӣ муқаррар гардиданд;

- асосҳои фалсафӣ ва ахлоқии мушкилоти ахлоқӣ ва амнияти иттилоотӣ ба низом дароварда мешавад;

- аҳамияти ахлоқи иттилоотӣ барои боздошти таъсири манфии истифода аз технологияи иттилоотӣ, хатарҳо ва таҳдидҳои дар низоми иттилоотӣ тавлидшуда асоснок карда мешавад;

- дар мисоли муҳити иттилоотии Тоҷикистон асоснок карда мешавад, ки амнияти иттилоотии шахс ҳамчун шахрванди он аз нуқтаи назари башардӯстона баррасӣ шуда, барои фаҳмиш, таҳқиқ ва таъмини ин башардӯстӣ зарур аст, ки мувозинати манфиатҳои иттилоотии шахс, аз як тараф ва манфиатҳои иттилоотии давлат ва ҷомеа, аз тарафи дигар, ба мувофиқат ва мувозинат оварда шаванд;

- нахустин маротиба концепсияи фалсафӣ-иҷтимоии таҳаввулоти робитаҳо ва муносибатҳои сиёсӣ-иҷтимоӣ дар давлат ва ҷомеаи Тоҷикистон ва таъсири он ба ахлоқи шахрвандони он, ки бар пояи он таҳаввулоти арзишҳои инсонӣ дар муҳити иттилоотии Тоҷикистон сурат мегиранд, мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор гирифтааст.

5. Саҳми муаллиф дар ҳаллу ҷасли масъалаҳои илмӣ ва коркарди проблемаҳои илмӣ дар доираи мавзӯи таҳқиқот

Саҳми шахсии муаллиф дар таҳқиқи масъалаи ахлоқи иттилоотӣ қабл аз ҳама дар он ифода меёбад, ки он кори мустиқилолӣ тадқиқотӣ мебошад ва аз салоҳияти касбии муаллифи он шаҳодат медиҳад. Довталаб ҳадаф ва вазифаҳои кори таҳқиқотиро мустиқилолӣ муайян намуда, маҷмуи усулҳои таҳлили маводи ибтидоиро, ки ба вазифаи дар пеш гузошташуда мувофиқ аст, дуруст интихоб ва моҳирона истифода мебарад; шахсан маҷмуи пурраи меъёрҳои заруриро дар ҳамаи қисмҳои диссертатсия, коркарди маълумотҳои ба даст овардашуда, таҳлил ва хулоса баровардан аз натиҷаҳои таҳқиқотро анҷом дода, пешниҳодҳои мушаххас баён намудааст.

6. Аҳамияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ

Дар он ифода меёбад, ки омӯзиши масъалаҳои илмӣ, ки дар диссертатсия матраҳ шудаанд, барои ташаккул ёфтани маърифат ва идроки арзишҳои ҷомеаи умумичаҳонӣ ва ҷомеаи Тоҷикистон мусоидат мекунад. Таҳлили концептуалии ҷанбаҳои ахлоқии истифодаи бехатар аз технологияҳои

иттилоотӣ метавонад ҳангоми таҳияи барномаҳои татбиқи сиёсати давлатӣ дар бораи амнияти технологияи иттилоотӣ ва ахлоқи иттилоотӣ истифода шавад. Натиҷаҳои тадқиқот ҳамчун саҳми назариявӣ дар қорбаст ва таҳлили мушкилоти амнияти иттилоотӣ махсуб ёфта метавонад. Натиҷаҳои тадқиқот, инчунин тасаввуротро дар бораи мухтавои падидаи амнияти иттилоотӣ тавсия дода, ақидаҳои илмиро дар бораи иқтисоди арзишии ҷомеаи ташаккулёбанда мушаххас мекунанд ва барои дарки амиқтари асосҳои дигаргунсозии иҷтимоӣ фарҳангии ҷомеаи муосир ва дурнамоҳои рушди он мусоидат мекунанд.

7. Камбудии дар диссертатсия ҷой дошта

Дар қатори муваффақиятҳо диссертатсияи тақризшаванда баъзе камбудии дорад, ки баррасӣ намудани онҳо ҳангоми таҳқиқоти минбаъдаи муаллиф муҳим мебошанд.

1. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки бисёр масъалаҳои ахлоқиро бо таҳқиқоти ахлоқи технологӣ ва компютерӣ алоқаманд намояд, ки бо ҳам на он қадар робитаи фалсафӣ-иҷтимоӣ доранд.
2. Дар қисми “Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ” номгуӣ бисёри мутафаккирони хориҷӣ қайд гардидааст, лекин мушаххас кадом осор ба рисолаи тадқиқшаванда наздик аст, ишора нагаштааст.
3. Дар рисолаи мазкур тақрири фикрҳо ба назар мерасад. (саҳ.37-65;84-93)
4. Матни рисола таҳрирталаб буда, баъзе хатогиҳои техникӣ ҷой дорад.

Камбудии қайд гардида сифати тадқиқотро паст намекунад ва ба натиҷаҳои асосии назариявӣ ва амалии он таъсири манфӣ намерасонад.

Ҳамин тарз, диссертатсияи Исомадинова Фарзонахон Маҳмудҷонова дар мавзӯи «**Таъсири технологияҳои иттилоотӣ ба арзишҳои ахлоқӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ**» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 - Фалсафаи иҷтимоӣ таҳқиқоти мукамал ва баанҷомрасидаи масоили мубрами ҷомеаи муосир аст.

Диссертатсия ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рисолаҳои номзадӣ, ки бо «Тартиби додани дараҷаҳои

илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор)» муқаррар шуда ва бо Қарори
Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ
шудаанд, ҷавобгӯ буда, муаллифи он Исомадинова Фарзонахон
Маҳмудҷоновна барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои фалсафа аз
руйи ихтисоси 09.00.11 - Фалсафаи иҷтимоӣ сазовор мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи фанҳои ҷамъиятии ДДҲБСТ (протоколи
№10 аз 20.05.2023) баррасӣ ва тасдиқ шудааст.

Раиси ҷаласа, мудири кафедраи
фанҳои ҷамъиятӣ, номзади илмҳои таърих: Пулотова М.А.

Ташхисгар:

д.и.ф., профессор Зоҳидов О.Ҳ.

Котиби ҷаласа:

н.и.ф., дотсент Почоева М.Қ.

Имзои Пулотова М.А., Зоҳидов О.Ҳ. ва Почоева М.Қ.- ро тасдиқ менамоем:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси донишгоҳи давлатии ҳуқуқ,
бизнес ва сиёсати Тоҷикистон

Мирпоччоев И.Ҳ.

Суроға: 735700, ш.Хучанд, мкр-н 17, бинои 1, ДДҲБСТ

E-mail: tsulbp@rambler.ru/

Тел:+992342223811

Факс:+992342225170